

Slovenska osamosvojitve 1991: pričevanja in analize. Ur. Jurij Perovšek ... et al. Ljubljana: Državni zbor Republike Slovenije, Zveza zgodovinskih društev Slovenije, 2002. 389 strani. (Knjižna zbirka Državnega zbora Republike Slovenije).

Zveza zgodovinskih društev Slovenije v okviru svoje dejavnosti namenja pozornost tudi strokovnim obeležitvam pomembnih obletic v slovenskem zgodovinskem razvoju. Tako je bila v zadnjih letih pobudnica in glavna organizatorica treh pomembnih simpozijev, posvečenih ključnim zarezam v novejši zgodovini Slovencev. Leta 1998 je bil pod vodstvom ZZDS pripravljen simpozij *Slovenija 1848–1998: iskanje lastne poti* (Maribor, 16.–17. april 1998). Simpozij je obeležil 150. letnico oblikovanja programa Zedinjene Slovenije, obravnaval pa je tudi 130. letnico začetka taborskega gibanja, 90. letnico ptujskih in ljubljanskih dogodkov, 80. letnico razpada Avstro-Ogrske, oblikovanja Države Slovencev, Hrvatov in Srbov in nato Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev, 50. letnico resolucije Informbiroja in 10. letnico procesa proti četverici.¹ Leta 2001 je ZZDS pripravila dva simpozija: *Šestdeset let od začetka druge svetovne vojne na Slovenskem* (Ljubljana, 11.–12. april 2001)² in *Slovenska osamosvojitve 1991: pričevanja in analize* (Brežice, 21.–22. junij 2001). Gradivo s slednjega – njegov pokrovitelj je bil predsednik Državnega zbora Republike Slovenije Borut Pahor, ZZDS pa ga je pripravila s soorganizatorji Posavskim muzejem Brežice, Centrom za vojaškozgodovinsko dejavnost Slovenske vojske, Zvezo veteranov vojne za Slovenijo, Združenjem Sever, Zvezo veteranov vojne za Slovenijo – Pokrajinskim odborom za Posavje in Združenjem Sever za Posavje –, je maja 2002 izšlo v zborniku z enakim naslovom: *Slovenska osamosvojitve 1991: pričevanja in analize*. Zvezi zgodovinskih društev Slovenije so pri izdaji zbornika pomagali Državni zbor Republike Slovenije, Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije in Zveza veteranov vojne za Slovenijo. Osamosvojitve leta 1991 je ustvarila nov slovenski čas. Njegov nastanek v zborniku *Slovenska osamosvojitve 1991: pričevanja in analize* razkrivajo referenti in razpravljalci s simpozija v Brežicah – to je vrsta najvidnejših nosilcev procesa demokratizacije in osamosvojitve v drugi polovici osemdesetih in v začetku devetdesetih let 20. stoletja in znanstvenih raziskovalcev, ki so se v omenjeno problematiko doslej najbolj poglobili. Pri pripravi zbornika, ko urednikov (dr. Jurij Perovšek, Barbara Šatej, dr. Stane Granda, dr. Damijan Guštin, mag. Tomaž Teropšič) ni vezal časovni okvir, so bili k sodelovanju povabljeni še nekateri drugi pričevalci osamosvojitvenega časa. Objavljeni so prispevki tistih, ki so se odzvali povabilu. Na naknadno pridobljene prispevke opozarja uredniško pojasnilo pod črto. Uredniki so, kjer je bilo to potrebno, k posameznim prispevkom dodali kratka stvarna pojasnila. Povzetki so objavljeni v angleškem jeziku.

Zbornik *Slovenska osamosvojitve 1991: pričevanja in analize* zajema celotni slovenski narodno emancipacijski lok, razpet od oblikovanja programa Zedinjene Slovenije 1848 do vzpostavitve slovenske nacionalne države Republike Slovenije 1991 in njenega mednarodnega priznanja naslednje leto. Po uvodnih besedah k zborniku in objavljenih uvodnih nagovorih na simpoziju (predsednika ZZDS dr. Jurija Perovška, pokrovitelja simpozija Boruta Pahorja ter župana občine Brežice Vladislava Deržiča), razpravni del zbornika začenja prispevek dr. Janeza Cvirna *Od Zedinjene do Združene Slovenije*. Avtor, redni profesor na Oddelku za zgodovino Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, predstavlja slovenska uveljavljena narodnopolitična prizadevanja od leta 1848 do 1980. Njihovo nadaljevanje skozi zgodovino odnosov med Slovenijo in jugoslovanskim centrom v osemdesetih letih v prispevku *Jugoslovanske notranjepolitične razmere in slovenska osamosvojitve* predstavlja dr. Božo Repe, prav tako redni profesor na Oddelku za zgodovino ljubljanske Filozofske fakultete. Pot v gospodarsko samostojnost v prispevku *Gospodarski vidik osamosvajanja Slovenije (1986–1991)* razčlenjuje dr. Jože Prinčič, znanstveni svetnik na Inštitutu za novejšo zgodovino v Ljubljani.

¹ Glej Mateja Režek: Znanstveno posvetovanje »Slovenija 1848–1998: Iskanje lastne poti«, Maribor, 16.–17. april 1998, Prispevki za novejšo zgodovino, 38, 1998, št. 1–2, str. 198–203; Barbara Šatej: Znanstveni posvet »Slovenija 1848–1998: Iskanje lastne poti«, Kronika, 46, 1998, št. 1–2, str. 171–174 in zbornik *Slovenija 1848–1998: iskanje lastne poti*. Uredila: Stane Granda, Barbara Šatej. – Ljubljana: Zveza zgodovinskih društev Slovenije, 1998, 352 str.

² Glej Barbara Šatej: »Šestdeset let od začetka druge svetovne vojne na Slovenskem«. Zgodovinski časopis, 55, 2001, št. 1, str. 133–135; Jurij Perovšek: Znanstveni posvet Šestdeset let od začetka druge svetovne vojne na Slovenskem. Studia Historica Slovenica, 1, 2001, št. 2, str. 449–452 in *Prispevki za novejšo zgodovino. (Slovenci in leto 1941: zbornik razprav)*, 41, Ljubljana 2001, št. 2. 302 strani.

Uvodnim raziskovalnim obravnavam sledijo analitski prispevki vrste pričevalcev, ki na osnovi svojih izkušenj v procesu osamosvojitve razkrivajo njeno vsebinsko širino in hkrati utemeljujejo njen vrednotno zgodovinski smisel. Prvi urednik Nove revije in v času osamosvajanja njen odgovorni urednik, akad. prof. dr. Tine Hribar, razčlenjuje *Filozofska izhodišča slovenske osamosvojitve*. Mag. Rudi Šeligo, v času osamosvajanja predsednik Društva slovenskih pisateljev in delegat Slovenske demokratične zveze v Skupščini Republike Slovenije, piše o *Vlogi kulture pri slovenski osamosvojitvi*, France Tomšič, prvi predsednik Socialnodemokratske zveze Slovenije in v času osamosvajanja njen delegat v Skupščini Republike Slovenije, pa predstavlja svoj *Pogled na družbeno-politične spremembe v Sloveniji v letih 1987–1992, pri katerih je aktivno sodeloval*. Njegovemu prispevku sledi pričevanje dr. Jožeta Pučnika, v času osamosvajanja predsednika Socialnodemokratske stranke Slovenije in predsednika Demokratične opozicije Slovenije (Demosa). Njegovo pričevanje *Politične priprave na osamosvojitve* zajema čas od srede osemdesetih let do osamosvojitvene vojne, k pričevanju pa so dodani še faksimili sedmih dokumentov Socialnodemokratske zveze in Demosa oziroma njegovih strank. To daje zboniku tudi dokumentarno vrednost. *Ustavno-pravne vidike slovenskega osamosvajanja* predstavlja predsednik takratne Skupščine Republike Slovenije dr. France Bučar, o *Demosu, Beogradu in mednarodnem okviru osamosvajanja* pa piše tedanji predsednik Izvršnega sveta Skupščine Republike Slovenije oz. Vlade Republike Slovenije, Lojze Peterle. Borut Šuklje, v času osamosvajanja podpredsednik Socialistične stranke Slovenije in njen delegat v Skupščini Republike Slovenije v prispevku *Leto 1990 in slovenska osamosvojitve* govori o plebiscitu za samostojno slovensko državo. *Vojaške priprave na slovensko osamosvojitve* predstavlja tedanji republiški sekretar za ljudsko obrambo oz. minister za obrambo RS Janez Janša, avtorja prispevkov o *Slovenski policiji in osamosvojitvi* in *Mednarodnem priznanju Slovenije* pa sta takratna republiška sekretarja za notranje zadeve in mednarodne odnose oz. ministra za notranje in zunanje zadeve RS, Igor Bavčar in prof. dr. Dimitrij Rupel.

Prvi skupini pričevalcev sledijo nove obravnave. *Delež Cerkve pri slovenskem osamosvajanju* predstavlja doc. dr. Anton Jamnik, v času osamosvajanja tajnik ljubljanskega nadškofa in slovenskega metropolita dr. Alojzija Šuštarja. Dr. Zvone Žigon, asistent na Inštitutu za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU in svetovalec Vlade RS na Uradu za Slovence po svetu piše o *Vlogi Slovencev v tujini pri osamosvojitvi*, dr. Damijan Guštin, znanstveni sodelavec na Inštitutu za novejšo zgodovino v Ljubljani in docent na Fakulteti za družbene vede ljubljanske Univerze, pa razčlenjuje *Vojaškopolitično dogajanje v jugoslovanski krizi in osamosvojitvi Slovenije*, in sicer v času od konca osemdesetih let do sklepa o umiku JLA iz Slovenije, julija 1991. Vojaškopolitično in vojno dogajanje obravnavata tudi izredna profesorica in predstojnica Katedre za obramboslovje na Fakulteti za družbene vede Univerze v Ljubljani dr. Ljubica Jelušič in pomočnik načelnika Centra za vojaškogodovinsko dejavnost Slovenske vojske podpolkovnik prof. Karlo Nanut (sedaj namestnik načelnika in polkovnik). Prof. Jelušičeva piše o *JLA leta 1991 v Sloveniji in začetku konca ene največjih evropskih vojsk po koncu hladne vojne*, pol. Nanut, v času osamosvajanja pomočnik poveljnika Teritorialne obrambe RS za južnoprimorsko območje, pa o *Strukturi in notranji dinamiki osamosvojitvene vojne*.

Omenjenim obravnavam sledi še ena skupina pričevalcev. Minister za obrambo Republike Hrvaške general Martin Špegelj prikazuje slovensko-hrvaške povezave v času osamosvajanja (*Slovensko-hrvaške veze u vrijeme osamostaljivanja*), republiški sekretar za informiranje RS med osamosvojitveno vojno (kasneje minister za informiranje) Jelko Kacin predstavlja *Vlogo medijev* v njej, o varnostno-obveščevalnem vidiku osamosvojitve pa pišejo trije avtorji: tedanji načelnik prenovljene Službe državne varnosti in nato direktor Varnostno informativne službe prof. dr. Miha Brejc je avtor prispevka *Vloga VIS v času osamosvajanja Slovenije*, operativni koordinator VIS na Primorskem in v devetdesetih letih direktor Slovenske obveščevalne in varnostne agencije Drago Ferš je prispeval razčlenitev *Civilna obveščevalno-varnostna služba in slovenska osamosvojitve*, pomočnik republiškega sekretarja za ljudsko obrambo / ministra za obrambo RS in vodja sektorja za varnostne zadeve Ministrstva za obrambo Andrej Lovšin pa pričevanje *Varnostno obveščevalna služba Ministrstva za obrambo Republike Slovenije (Varnostni organ Ministrstva za obrambo) in njen prispevek k zmagi v vojni za Slovenijo*. Vojaški varnostno-obveščevalni vidik osamosvojitve v posebni obravnavi *Prispevek k podobi o vojaški osamosvojitvi Slovenije 1991* razčlenjuje tudi brigadir Slovenske vojske v pokoju Janez J. Švajncer. O travmatičnih razmerjih med Slovenci, nastalih v vojnih in revolucionarnih procesih 20. stoletja ter za zanje nekonfliktnem identitetnem značaju osamosvojitvene vojne v obravnavi *Slovenska vojna odcepljanja in razcepljanja 20. stoletja* piše muzejski svetovalec za novejšo zgodovino v Gorenjskem muzeju

v Kranju prof. Jože Dežman. Njegovi obravnavi sledijo objavljena razpravljajna s simpozija (sodelovali so France Tomšič, Adolf Korbar, Srečko Lisjak, Božo Repe, Alenka Orel, Danijel Malenšek, Janez Globočnik, Vitomir Gros, Darko Friš, Jože Pučnik, Metka Zevnik, Imre Szilágyi, Janez Janša, Igor Bavčar, Janez Dular, Ljuba Dornik Šubelj, Ivan Oman, Franc Černelič in Ingo Paš), *Sklepna beseda* predsednika Organizacijskega odbora simpozija dr. Staneta Grande, *Poziv za zaščito osamosvojitvenih dokumentov in muzealij*, prebran ob otvoritvi simpozija in *Izbrana bibliografija o osamosvojitvi Slovenije* (111 naslovov), ki sta jo pripravila višja bibliotekarka in bibliotekar v knjižnici Inštituta za novejšo zgodovino v Ljubljani, Nataša Kandus in Igor Zemljič. Zbornik zaključuje faksimile programa simpozija.

Glede na predstavljeno vsebino lahko rečemo, da zbornik *Slovenska osamosvojitve 1991: pričevanja in analize* pomeni reprezentativno in problemsko široko obeležitev 10. letnice slovenske osamosvojitve. Zbornik je izšel kot publikacija Državnega zbora Republike Slovenije, pri čemer je veliko razumevanja pokazal urednik Knjižne zbirke Državnega zbora in vodja njegove službe za stike z javnostmi mag. Janez Pezelj. Zbornik je plod odgovorne poglobitve v slovensko državno uresničitev 25. junija 1991 in dopolnjuje spoznavno osnovo njene utemeljenosti. Takih dopolnil bo prihodnje še več, saj bo slovenska osamosvojitve ostala vrhunski raziskovalni izziv. Zbornik *Slovenska osamosvojitve 1991: pričevanja in analize* pa že danes utrjuje in vzpodbuja novo slovensko samozavedanje zadnjega desetletja, in s to mislijo je bil na tiskovni konferenci 10. julija 2002 v Brežicah predan slovenski javnosti.

Jurij Perovšek

Slovenski šah. Ur. Aleš Drinovec ... et.al. Ljubljana: Kmečki glas za Šahovsko zvezo Slovenije, 2002. 263 strani.

Tik pred začetkom šahovske olimpijade na Bledu je izšla obsežna publikacija z naslovom *Slovenski šah*, ki jo je izdala Šahovska zveza Slovenije in jo natisnila skupaj s Kmečkim glasom. V uredniškem odboru knjige so bili Aleš Drinovec, Anton Preinfalk, Janko Bohak, Zdravko Savič in Boris Kutin.

V uvodnih besedah nam Milan Kneževič, ki je predsednik slovenskih šahistov in poleg Borisa Kutina, predsednika evropske šahovske zveze, tudi najbolj zaslužen, da je Slovenija dobila prvo olimpijado, prikazuje razvoj šaha na Slovenskem od druge polovice 19. stoletja do danes. Opozarja na najpomembnejše turnirje doslej pri nas in med drugim pove, da je danes v klubih in krožkih organiziranih že okrog 10.000 šahistov. Potem je poglavje, ki sam šah predstavi: kaj sploh šah je, kdaj in kje je nastal, kakšni so njegovi smotri. Temu sledi poglavje *Zgodovinski dogodki za slovenski šah*, pregled šampionatov (članskih, ženskih, mladinskih, pionirskih in ekipnih), zelo koristen pregled razvoja šahovskih in turnirskih pravil, ki sta ga pripravila Drinovec in Preinfalk. Drinovec in Savič sta pripravila tudi pregled mednarodnih šahovskih turnirjev v Sloveniji od 1929, ko je bil turnir v Rogaški Slatini, do turnirja Metalke 2002. Ista avtorja sta pisca biografij in uspehov najboljših slovenskih šahistov in šahistk in pri tem je vsak igralec predstavljen tudi s po eno komentirano partijo. Na koncu tega poglavja je še seznam vseh slovenskih šahovskih mojstrov do danes z datumom rojstva, naslovom in letnico osvojitve naslova. Kdo je napisal poglavje o zaslužnih šahovskih delavcih iz kolofona ni razvidno, žal pa je tu izpadel iz komaj razumljivih razlogov Ernest Kapus, ki je bil eden najbolj zagnanih organizatorjev velikih turnirjev v Portorožu 1958 in na Bledu 1959 in 1961 leta, bil je član centralnega šahovskega odbora že leta 1949, tehnični sekretar 1951 in še 1962 organizacijski sekretar (umrl 1966). Naslednje poglavje našteva slovenske mednarodne šahovske sodnike in daje pregled organov in članov komisij Šahovske zveze Slovenije, ki je do leta 1964 zelo nepopoln. Pisec tega poglavja je Bohak, ki je napisal tudi prispevek o dopisnem šahu na Slovenskem ter je narejen po isti metodologiji kot prikaz klasičnega šaha. Precej prostora je namenjeno problemskemu šahu, v katerem so Slovenci dosegli nekaj zelo odmevnih rezultatov. Objavljena je tudi vrsta problemov, z rešitvami seveda. Opozorim naj, da je bil v slovenkem tisku objavljen prvi šahovski problem že 1869 v Slovenskem glasniku, objavljen pa je tudi problem Josipa Plahute iz leta 1858, ki je takrat sodil v svetovno elito sestavljavcev problemov. Pisca tega poglavja sta Marko Klasinc in Anton Preinfalk, najstarejši živeči slovenski šahovski mojster, ki se je ukvarjal tudi z dopisnim in problemskim šahom.